

ADOLESCENȚA – CĂUTAREA IDENTITĂȚII

REZULTATELE ANCHETEI INSTITUTULUI DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

ELENA BECA

1. Tratănd adolescența prin prisma experienței de viață ne ancorăm în problematica dominantă a acestei vârste - structurarea concepției despre sine a individului și căutarea identității, în plin proces de socializare.

În cel mai general sens socializarea are ca scop să facă posibilă funcționarea persoanei în societate, ceea ce ar însemna cu alte cuvinte generarea capacității persoanei de a întreprinde acțiuni cu relevanță socială.

Structurarea concepției despre sine și conturarea identității se referă în fapt la crearea unicității persoanei a cărei geneză pornește de la o îmbinare absolut specifică a modului în care aceasta participă ca membru la unele grupuri sociale - acelea care contribuie la socializarea sa. Astfel individul va fi definit ca bărbat sau femeie și va împărtăși cu alții alte categorii sociale, familie, grup etnic, naționalitate.

Fiind o problemă de definire interpersonală identitatea are două aspecte: identitatea așa cum este ea afirmată de alții și clamarea identității pentru sine. Gregory Stone vorbește despre identitate ca de semnificația socială a sinelui în care se contopesc cele două aspecte ale identității cea afirmată de alții și cea pe care individul o anunță despre sine. Pentru Lee Rainwater „identitatea validă” deci cu putere de realitate este cea care întrunește congruența dintre: ceea ce individul simte că este, anunță că este și simte că societatea însăși îl recunoaște a fi. Construirea identității necesită resurse - valori, norme și căi de acces pe care individul le caută între cele puse la dispoziție de către societate.

Formarea identității merge de-a lungul existenței presupunând menținerea unei continuități de sine. Schimbări în mediul social pot antrena uneori schimbări de identitate, dar în mod obișnuit ele nu sunt totale.

Adolescenții trec printr-un proces complicat de asumare a independenței față de părinți. Bennet Berger apreciază că valorile adolescenților derivă din cele ale adulților, dar după cum menționează Parsons adolescenții nu sunt pe deplin responsabili, fiind cel puțin pentru o perioadă doar în căutarea plăcerii. Pentru Parsons plăcerea are un rol determinant în socializare, ea fiind o formă generalizată a recompensei sociale. După afirmațiile lui Bennet Berger ceea ce se întâmplă în adolescență este o repetiție pentru viața adultă, sau în termenii lui Merton o socializare anticipată.

Se poate aprecia că modelele de sociabilitate între adolescenți, care încă trăiesc în familiile lor dovedesc o mare transparență în ceea ce privește structurile acestor familii.

Acțiunea acestora intervine ca primă instanță în formarea a ceea ce C. H. Cooley numea „looking glass self” - accentuând pe faptul că identitatea individului este produsul interacțiunii sociale în care alții semnificativi au cea mai mare contribuție.

Ca trecere între copilărie și vârsta adultă adolescența este o perioadă marcată de incertitudini, divizată între aspirația spre independență și dependența reală afectivă și materială față de familie.

Testarea ipotezei interacționiste cu privire la conceptul de sine a demonstrat rolul subiectivității în conturarea acestuia. Astfel s-a dovedit că la baza formării imaginii despre sine se află percepția individului despre felul cum alții îl văd și nu adevăratele sentimente ale acestora cu privire la el. Așa se face că uneori această percepție poate fi eronată, ea generând o definiție a situației individului care să nu corespundă situației sale reale în societate, adică așa cum apare această situație altora.

Acțiunea care se degajă din definiția situației de către individ va avea atunci sensuri diferite pentru el și pentru cei care-l văd din afară.

Un eveniment poate să reprezinte pentru persoane diferite experiențe diferite, deoarece experiența presupune percepția asociată unei interpretări personale. Această interpretare personală are caracter unic și nu poate fi obiectul percepției celorlalți decât sub forma comportamentului care rezultă din ea. Experiența de viață nu este un simplu proces cumulativ, ea presupune integrarea evenimentelor prin sens. Semnificația și impactul unei experiențe depinde de alte experiențe care au precedat-o.

Acumulările de experiență anterioară concentrate în imaginea despre sine a individului afectează comportamentul său ulterior.

Pentru adolescenți experiența legată de sine așa cum s-a conturat din relațiile cu membrii familiei va afecta comportamentul din afara familiei, de exemplu în școală legat de procesul educației va genera un sistem de atitudini, dar va influența și modul general de rezolvare a situațiilor din viață.

2. Ancheta I.C.C.V. realizată în 1992 sub denumirea *Experiențe de viață ale adolescenților* a adresat fiecăruia dintre cei 2496 de subiecți un chestionar menit să evidențieze aspecte ale relațiilor familiale și extrafamiliale în care sunt angajați adolescenții, oferind posibilitatea stabilirii unor corelații cu indicatori ai stării sociale a familiilor, conturând în același timp principalele caracteristici ale mediului socio-afectiv al vieții dominate de imperativul definirii identității personale. Chestionarul pune în discuție și posibilitatea de alegere a unei variante deviate de soluționare a unor situații de viață, respectiv tentativa de sinucidere.

Ipoteza generală a cercetării era aceasta: Cu cât rolul familiei în socializarea copiilor este mai marcat de propriile dificultăți, cu atât rezultatele acțiunii ei vor fi mai dezavantajoase pentru copii, oricare ar fi forma pe care o iau aceste dezavantaje.

Eșantionul a fost format din 1.388 fete și 1.108 băieți. Dintre aceștia circa 75% erau în vârstă de la 15 la 17 ani, 9,7% aveau 14 ani și circa 16% aveau 18 și 19 ani. Distribuția subiecților pe ani de studii a fost următoarea: 27% clasa IX-a, 25,4% clasa a X-a, 16,1% clasa a XI-a și 31% clasa a XII-a.

Caracteristicile familiilor. Peste 90% dintre subiecți au fost crescuți în familia care le-a dat viață, fiind îngrijiți de către părinți. Dincolo de legătura afectivă a cărei contribuție decisivă la socializarea copiilor este binecunoscută, contribuția familiei la socializare privește și zestrea socială a acestora pe care o reprezintă nivelul educației părinților ce se asociază cu poziția lor în structura ocupațională a societății. În tabelele ce urmează reluăm modul în care se prezintă nivelul educației părinților pentru eșantionul studiat.

Tabelul 1

Ultima școală absolvită – mama

Nivelul școlar	%
Școala primară	18
Liceu	39
Școala profesională	18
Învățământ superior	23

Tabelul 2

Ultima școală absolvită – tatăl

Nivelul școlar	%
Școala primară	11
Liceu	26
Școala profesională	27
Învățământ superior	32

Din combinarea nivelului de educație al părinților au rezultat tipurile de familii cu studii medii reprezentând 42% din total, familii cu studii superioare reprezentând 21% din total, 8% familii cu studii primare. Dintre celelalte familii pentru care nivelul educației părinților este diferit, două treimi sunt familii în care soții au studii de nivel superior față de studiile soției.

Întrebați cum apreciază starea materială a familiei lor față de cea a colegilor, 57% dintre elevi au răspuns că au condiții de viață asemănătoare, 21% consideră că au o situație materială mai bună decât a colegilor și 12% apreciază că au o situație materială mai proastă decât a majorității.

Starea de sănătate psihică a părinților așa cum este apreciată de către subiecți este redată în tabelul următor.

Tabelul 3

Crezi că unul dintre părinții tăi are probleme de sănătate psihice ?

Probleme de sănătate psihică	Da	Nu	Poate
Mama	3,2	81,7	12,5
Tatăl	2,9	79,2	13,6

Relațiile familiale. Aprecierile pe care elevii le fac referitor la relațiile familiale sunt în cea mai mare parte favorabile. Redăm structura răspunsurilor în tabelele 4 și 5.

Tabelul 4

Relația cu tatăl

	%
Foarte bună	48,4
Bună	34,8
Mai mult bună	7,8
Mai mult rea	4,8
Rea	1,4
Foarte rea	0,8

Tabelul 5

Relația cu mama

	%
Foarte bună	44,8
Bună	18,9
Mai mult bună	4,4
Mai mult rea	0,9
Rea	0,2
Foarte rea	0,0

O analiză factorială pe principalele componente ale relațiilor cu părinții: „s-a interesat de tine”, „a fost indiferent(ă) față de tine”, „te-a făcut să simți că îl (o) deranjezi”, „comportamentul lui (ei) a fost afectuos”, „te-a lăudat”, „te-a ajutat

când ai avut nevoie”, „a fost capabil(ă) să-ți susțină moralul”, „a avut timp să discute cu tine”, „a părut să te înțeleagă” a scos în evidență faptul că timpul efectiv petrecut într-un dialog direct cu mama are cea mai mare importanță pentru modul în care adolescenții percep relația lor cu aceasta și că în relația cu tatăl ei acordă cea mai mare importanță ajutorului primit la nevoie.

Aspecte ale performanțelor

Activitatea școlară. În eșantionul studiat 10% dintre elevi declară că se simt acaparați de activitatea școlară, 36% se declară nemulțumiți de ea, 42% se simt atrași doar din când în când de activitatea școlară iar 10% o consideră fie ca pe o ocupație indiferentă, fie ca pe un factor de indispoziție.

Suntem înclinați să atribuim o atenție deosebită acestei distribuții, legând-o de ideea că imaginea despre sine a adolescentului este într-o mare măsură un factor activ în ceea ce privește atitudinile și comportamentul său.

Într-un faimos studiu privind condițiile procesului educațional – *Egalitate și condițiile educaționale* din 1966, James Coleman a găsit că variabila cea mai importantă asociată cu activitatea școlară era concepția despre sine a elevului și sentimentul său în ceea ce privește propria capacitate de a controla mediul.

Dacă ar fi să dăm datelor noastre această interpretare, ar rezulta că circa 46% dintre subiecți dovedesc o bună imagine despre propriul eu controlând în măsură mulțumitoare propriile activități școlare față de circa 52% care nu manifestă același puternic concept despre ei înșiși fiind în mai mică măsură capabili să-și controleze situația școlară prezentând-o ca pe ceva indiferent sau ca pe un factor de clară indispoziție.

Tentativa de sinucidere s-a profilat ca o variantă comportamentală aleasă ca soluție posibilă pentru unele situații de viață înregistrate în experiența de viață a circa 25% dintre subiecții anchetei.

Rezultatele analizei factoriale care ia în calcul șase factori care influențează această variabilă comportamentală stabilește o ierarhie în care primul factor este instabilitatea psihică proprie subiectului urmată de probabilele probleme psihice ale părinților. Relațiile rele cu membrii familiei vin pe locul imediat următor.

Ce implicații au aceste informații în legătură cu aspectul general al căutării identității de către adolescenți ?

Întrevedem faptul că relațiile familiale lipsite de armonie vor fi în primul rând răspunzătoare de tulburarea imaginii despre sine a adolescentului. Dovadă instabilitatea raportării sale la realitate, a unei incongruențe comportamentale datorate unei lipse a unui centru de referință. Manifestarea instabilității psihice dă senzația lipsei unui centru al lumii interioare în jurul căruia poate fi organizată experiența ca sumă de relații cu lumea înconjurătoare.

O proiectare de ansamblu a datelor rezultate din anchetă, care descriu atât caracteristici ale mediului socializator cât și starea subiectivă a adolescenților, a stabilit o asociere strânsă între modul în care decurge procesul de socializare în familie și reverberațiile lui la nivel individual. Ideea suicidară apare o dată cu scăderea satisfacției sub un nivel mediu legat de resurse puține, recompense sociale minime, relații conflictuale în familie.

Din punctul de vedere al procesului de formare a identității aceste condiții asociate cu ideile suicidare descriu sincoparea momentelor definitorii pentru încheierea identității.

Redăm în continuare contribuția variabilelor referitoare la componența familiei la variația stării subiective a adolescenților.

Tabelul 6
Contribuția variabilelor ce compun factorul relații
familiale la variația stării subiective

Relații familiale	Contribuții %
cu mama	20,6
cu frații	20,9
cu tatăl	25,4

Tabelul 7
Contribuția variabilelor ce compun factorul studii ale
părinților la variația stării subiective

Ultima școală absolvită	Contribuții %
Mama	31,8
Școală primară	9,3
Liceu	0,1
Școală profesională	2,6
Studii superioare	19,9
Tatăl	31,4
Școală primară	6,9
Liceu	0,5
Școală profesională	4,8
Învățământ superior	19,1

3. Concluzii. Datele anchetei prezentate au pus în evidență importanța pe care familia o are în formarea identității adolescenților. Cadru esențial al experienței de viață al acestora familia poate favoriza sau mina încercarea acestora de a-și asuma responsabilități care să-i conducă spre rolurile adulte.

Din punctul de vedere al adoptării unor soluții de viață a reieșit că adolescenții provenind din familii cu nivelul de studii scăzut, și condiții de viață

grele înclină mai mult spre soluții nerealiste sau iraționale, cum este cazul tentativei de sinucidere.

În conturarea identității transpare astfel nota generală a experienței de viață al cărei cadru este familiar. În evoluția pe care o prefigurează adolescența fiecare individ poartă în el ca un sâmbure auspiciile materiale și morale sub care și-a început socializarea.